

Kardos Ferenc

Zalai tájak és néprajzi csoportok egy etnográfus életművében

In memoriam Kerecsényi Edit

Kerecsényi Edit, a kiváló etnográfus, a nagykanizsai Thúry György Múzeum alapító igazgatója életművének legfontosabb része az a néprajzi gyűjtemény, melyet létrehozott, s fél évszázadon keresztül – 1951-től 1983-ig vezetőjeként, majd nyugdíjba vonulásától még bő évtizedig – gyarapított, gondozott. A gyűjtemény: a tárgyak, tárgyleírások, adattári szövegek és fotók, a történelmi Zala megye és Belső-Somogy nyugati felének (a Csurgói járás) népéletét örökítették meg, s teszik ma kutathatóvá, bemutathatóvá. A volt kutatótársak, Eperjessy Ernő¹ és Petánovics Katalin² búcsúzóul szép ívű, de szükségképp vázlatos életrajzi összefoglalókban emlékeznek meg Kerecsényi Edit életművének fontosabb állomásairól: írásairól – közülük is elsősorban a muramenti horvátság néprajzát bemutató kötetről³, – széles kutatói érdeklődéséről és sokrétű múzeumvezetői munkájáról. Késői kutatótársaként⁴ olyan írással csatlakozom azokhoz, akik ezzel a kötetrel tisztelgünk emléke előtt, mely Kerecsényi Edit, a gyűjtő és a felgyűjtött, leírt zalai és somogyi táj kapcsolatáról szól. Arról a kapcsolatrendszeréről, amely egyik – s talán legfőbb – megtestesülése maga a gyűjtemény. Csak egyetérthetünk Petánovics Katalinnal, aki a gyűjtemény feltárását és további gondozását szorgalmazó mondatait ezzel folytatja: „a gazdag életút ugyan lezárult, de a munkássága nem.”⁵

A néprajz alapvetően az emberi közösségek, azok tagjai és az őket körülvevő természeti és mesterséges környezet viszonyainak megjelenési formáit kutatja: szövegeket, ábrázolásokat, tárgyakat, vélekedéseket, hiteket, gyakorlatokat, módszereket vizsgál, egyszerre mindent, ami a közösségek saját közegében létezik. Az emberi közösségek a természeti környezet adta lehetőségekhez igazodtak egészen addig, amíg a táj a közlekedés és a hírközlés, majd a telekommunikáció és az informatika fejlődésével azonos ütemben világméretűvé nem tárgult, s amíg a tömegkultúra be nem hatolt mélyen e közösségek életébe. Kerecsényi Edit

még akkor kezdte pályáját, amikor a zalai és somogyi falvak népének idősebbjei és középnemzedéke gyakorolta, vagy nem régen hagyta el paraszti életmódját. Amikor még könnyedén rekonstruálni tudott szokást, öltözködést, gazdálkodási gyakorlatot. Amikor a táj és az ember egymásrautaltsága, a megélhetést és a művészi hajlamok megélését biztosító táj- és anyagi ismeret mindennapi tudás volt e közösségekben. Erre a tényre – persze az akkor szokásos és ideológiailag megformált szóhasználatban – az Erdő és ember Zalában című kiállítás kapcsán, illetve a Thúry György Múzeum és előzményei történetét bemutató írásában⁶ maga Kerecsényi Edit közvetlenül is utal: „Az egymáshoz közel fekvő, gyakran 1000-nél kisebb lélekszámú⁷ községekben rengeteg volt a cseléd, a szellér és az 5 holdon aluli szegényparaszt, aki csak betéví falatját tudta megkeresni. Ezért háztartása és gazdasága kelleiket: bútorait, szerszámait, házieszközeit maga vagy hozzáértő komája, szomszédja fabrikálta. Amint mondani szokták, abból élt, amit a táj, főképp az erdő adott.”⁸

Ez a korai felismerés párosult a kutatott tájak történetének, földrajzi és gazdasági jellemzőinek alapos megismerésével is. Nemcsak a megjelent írások, de a korai adattári anyagok is bizonyítják, hogy Kerecsényi Edit szívesen és nagy hozzáértéssel nyúlt történeti adatokhoz, s minden általa kutatott témának – legyen az viseletkutatás, szokáskutatás, népi építészeti vizsgálódás – áttekintette történeti gyökereit. Így tárgyi néprajzi írásai történeti néprajzi szemléletűek is. Nem véletlen tehát, hogy részt vett a – Zala Megyei Levéltárban cédulák formájában őrzött – Zalai helytörténeti lexikon munkálataiban és több történeti, helytörténeti dolgozatot is jegyez.

Nem csupán a kutató habitusa, hanem fő kutatási területe, a „tárgyi néprajz”⁹ témái (többek közt a viselet, az építkezés, a gazdálkodás, a lakáskultúra, az életmód tárgyi emlékei) is szükségessé tette a történeti információk felgyűjtését.

Kerecsényi Editet elsősorban az anyagi kultúra, a mindennapi megélhetés, a háztartás és a gazdálkodás kérdéseivel kapcsolatos témák érdekelték. Első nagyobb lélegzetű néprajzi közlése is gazdaságnéprajzi tárgy körben született.¹⁰ De a már említett, muramenti horvátokról szóló kötete is a tárgyi kultúra, a gazdálkodás és az életmód köré szerveződött, akárcsak a Somogy megye néprajzát feldolgozó tanulmánykötetben megjelent írása.¹¹ Az anyagi kultúra kutatásához kapcsolódóan foglalkozott csak más néprajzi témával, elsősorban a tárgyak életrajzában is megjelenő társadalomnéprajzi kérdések kerültek elő közléseiben. Ilyen a lendvavidéki viseletkutatás közben született „Távol a hazától”¹² című kötete.

Folklorisztikai témákkal csak ritkán, elsősorban a játékkutatás és egyes szokások (lakodalom, húsvét, stb.) kapcsán foglalkozott, de akkor is többnyire a begyűjtött tárgyak (hímes tojás, betlehem csillag, kukoricahegedű stb.) kapcsán, a tárgyak élettörténete részeként. Ez azonban nem jelenti azt, hogy ne gyűjtötte volna be a folklóremlékeit, csak éppen nem készültek e szövegekből feldolgozások. Egyetlen nagyobb kivétel van ez alól: pályája elején részt vett az 1848 emlékét száz év múltán (1947–48-ban) felgyűjtő országos kezdeményezésű kutatásban.¹³

A zalai tájak, néprajzi csoportok, témák sokkal kiegyensúlyozottabban jelennek meg a gyűjtőfüzetekben, és a tárgyak életrajzát rögzítő leírókartonokban, mint Kerecsényi Edit monográfiáiban, tanulmányaiiban, rövid írásaiban. A gyűjtőfüzetekben és kartonokon konkrét formában kerülnek elő a zalai, somogyi vidékek, szorosan kötődve településekhez. S előkerülnek a velük kapcsolatos élmények, benyomások is.

A gyűjtések során lassanként kialakult, pontosabban folyamatosan alakult át, vált egyre színesebbé és differenciáltabbá Kerecsényi Edit az a tájszemlélete, mely a népi kultúra tekintetében egyszerre látta egységben a történelmi Zala megyét (Alsólendvától Nagykanizsán át a Balatondelvidékig) s a benne elhelyezkedő kisebb néprajzi egységeket. Ezt az egységet mind történeti, mind gazdaságnéprajzi szempontból is kutatta.

Zala megye néprajzi csoportjait rövid, lényegre törő tanulmányban,¹⁴ néhány néprajzi jegy és jelenség említésével, meg is határozta. Hetést, Galambok és vidékét, a muramenti horvát falvakat később mélyebben is feltárta, de nem maradt ideje – elsősorban az utolsó nagy kutatási feladat: a Lendvavidék kutatása, az eredmények folyamatos közlése, sok időrabló apróbb vállalása, végül szembetegsége s egyre fogyó életereje miatt – a felvételek részletesebb kidolgozására. Mégis jelentős munka e kis füzet, mert a későbbi kutatások szempontjából nagyon fontos megállapításokat tartalmaz, melyek közül most háromra térek ki

1.

Zala megye déli részének pontosabb néprajzi meghatározása, és ehhez kapcsolódóan kisebb néprajzi egységek (tájak, csoportok) elkülönítése ebben az etnikailag, földrajzi jellemzőiben, vallásában a megye észak-nyugati részénél sokkal változatosabb térségben.

A tanulmány során érzékelhető, bár a hozzá illő távolságtartással nem mondja ki szerzője végletesen, hogy amíg a néprajzi kutatás hagyományosan a megye északi felét (a megye többi tájegységénél egységesebb néprajzi képet adó Göcsejt, és hozzá kapcsolódóan a Hetést) önálló néprajzi egységként sűrűn vizsgálja, addig a megye déli fele sokkal kevésbé kutatott, tájai is kevésbé ismertek és definiáltak. Az elmaradó dél-zalai kutatásokat jelzi azzal is, hogy néprajzi tekintetben a legjelentősebb vállalkozásnak az alapvetően nyelvészek által létrehozott kötetet tartja, a Zala megye földrajzi nevei-t.¹⁵

A zalai táji csoportokat Kerecsényi Edit is a „nagyok”, a Göcsej és a Hetés bemutatásával kezdi.

„Kósa László és Filep Antal definícióját elfogadva, és Szentmihályi Imre újabb (1977) kutatási eredményei alapján csak Göcsej és Hetés tartható etnikai, azaz néprajzi csoportnak. Göcsejt ugyanis gúnynévi megjelöléssel – bár szorosan vett határok nélkül – különítette el a környék lakossága és a köztudat, a Hetés (e tájnév többszáz éves) – Szentmihályi szerint tágabb értelmezéssel Lendvavidék – pedig földrajzi, történeti, nemzetiségi, társadalmi és egyéb sajátosságai folytán sorolható ide. A többi népcsoport a táji csoport kategóriába tartozik. Ezeknél a vizsgálódás alapja egy olyan vidék, táj, amelynek népet az azonos történeti múlt, társadalmi fejlődés, ill. a nagyjából rokon földrajzi, gazdasági adottságok és műveltségi szint formálták hosszú évtizedek – gyakran néhány évszázad – során hasonlónak.” – írja e tanulmányban a kiváló etnográfus, majd meg is határozza az általa bizonyos jellemzők alapján néprajzi egységnek tekintett tájakat. A fenti érvelésből is kitűnik, hogy a Göcsej és a Hetés ugyanúgy – az egységes földrajzi környezet (amihez alkalmazkodva alakul ki például a szeres település vagy az irtásgazdálkodás) és a közös történeti múlt nyomán – vált néprajzi egységgé, mint Zalakomár és környéke, vagy a muramenti horvát falvak. Az, hogy az általa meghatározott táji vagy etnikai csoportok még nem kanonizálódtak a néprajzi csoportok közé, véleményem szerint csak a kutatottság szintje miatt alakult így.

Kerecsényi Edit három jelentősebb, de a Göcsejnél kisebb néprajzi csoportot határozott meg:

„Zalakomár és környéke”¹⁶ napjainkban is jól körülhatárolható táji csoport. Kiskomárom, Komárváros,

Zalakaros, Galambok, Balatonmagyaród, Garabonc tartozik hozzá. Kisugárzó hatása azonban érződik Nagyradán, Csapin, Zalaújlakon, Zalamerenyén, Sárszegen, Zalaváron és más helységeken is. Gazdálkodását, életmódját a Kis-Balaton nyílt vizes és lapos közelsége évszázadokon át befolyásolta.“

„A muramenti horvát falvak.¹⁷ E táji csoport etnikailag Muraközkhöz tartozik, s annak egyik részét képezi. Lapályos, vízben gazdag terület. A XVIII. sz. elejétől azonban a sokkal sűrűbben lakott Muraközből horvátok szivárogtak a töröktől elpusztított falvakba, 1770-re nagyjából megszállták a Muramentét. Szántójuk, legelőjük kevés volt, s hogy földhöz jussanak 1850-re szinte teljesen kiirtották az ártéri őserdőket. E népcsoport történeti, gazdasági, társadalmi összekovácsolódása tehát több, mint kétszáz évre vezethető vissza. Lakosai a muraközi káj-horvát nyelvjárást beszélik.“

„Nemespátró és vidéke.¹⁸ A Somogy megyétől 1951-ben Zalához csatolt és a közlekedéstől a legutóbbi évtizedekig szinte teljesen elzárt festői fekvésű falut a XVIII. század elején néhány evangélikus kisnemes család lakta (pl. a Szakáll, a Dömötörfy, a Györffy, a Bebök, a Fekete, a Bolla), melyek szabadon használták rétjeit, legelőit, gyönyörű tölgyeseit, bükköseit s a halban gazdag vizeket. Sok szarvasmarhát, sertést, birkát tartottak. Az erdőirtás révén később nyert földeket is főleg az állattartás révén hasznosították, a földművelés jelentősége csak 1880 után nőtt meg. Nemespátró településszerkezete kétbellelkes volt. Itt hordták vidékünkön legtovább a cifraszűrt is! Nemespátró hatása a szomszédos Surd és részben még Liszó evangélikus lakosságán is érződik. Úgy véljük, hogy nemcsak a hasonló gazdasági fejlődés, hanem az azonos vallás is közrejátszott e táji csoport kialakulásában.“

E csoport viseletben, gazdálkodásban és részben evangélikus hitében a Csurgói járás belső-somogyi falvaival tart rokonságot, a Kerecsényi Edit által gyakran gyűjtött Pogányszentpéterrel, Csurgónagymartonnal, Csurgóval, Berzencével, Porrogszentkirállyal, a ritkábban gyűjtött Iharosberénnyel (a vidék evangélikusságának Surd mellett a legnagyobb központjával), Iharossal, s a ma Nagykanizsához tartozó Miklósfával és Bagolával. A kisnemesi mentalitás, a vadászat aránya és formái, a nagyfokú endogámia, ezzel kapcsolatosan bizonyos lakodalmi szokások viszont csak Nemespátróra jellemzők.

Ezen túl Kerecsényi Edit felvetette még annak a lehetőségét, hogy a Nagykanizsától északra elhelyezkedő, 18. századi német (koblenzi) betelepülésű, mára elmagyarosodott falvak: Hosszúvölgy, Fűzvölgy, Korpavár, Németszentmiklós (ma Magyarszentmiklós) és Obornak is jelentős önálló táji csoport lehetett.

Továbbá, hogy a mindig is Nagykanizsa részét képező, de minden néprajzi vonatkozásában a város többi falusias részétől is karakteresen eltérő, mélyen katolikus, „sajátos nyelvjárású és viseletű, kertészkedésből élő Kiskanizsa“,¹⁹ valamint a divatban és életmódban őt követő Sormás, Eszteregnye, Rigyác, Miklósfá és Bajcsa is tekinthető egy egységnek. Ha ezt nem is, de Kiskanizsa sajátos néprajzi jellemzőit már számtalan kutatás lejegyezte, s ezek közül is Molnár Ágnes kutatásai a legjelentősebbek. A kiskanizsai tájnyelv sajátos, egyedi voltát pedig Markó Imre Lehel Kiskanizsai szótár-a²⁰ igazolja.

Kerecsényi Edit tehát őt néprajzi csoport határait és jellemzőit fogalmazza meg, melyek közül kettőnek, a „muramenti horvát“ és „Nagykanizsa környéki sváb“ néprajzi csoportoknak etnikai jellege is van.

2.

Fontos felvetése Kerecsényi Editnek az is, hogy a gazdasági kapcsolatok jelentősen átalakítják egy-egy település, vidék néprajzi képét. E hatás leginkább a Festeticsek csurgói uradalmához tartozó belső-somogyi, és a Batthyányiak kanizsai uradalmához kötődő zalai falvak Nagykanizsa felé fordulásában, a polgárosodás kanizsai mintáinak követésében és a városközeli falvak gyors hagyománycseréjében („kivetőkézésben“) érzékelhető leginkább, de a város piaca felgyorsította a falvak egymás közti kultúraátadás-átvétel folyamatait is.

Kerecsényi Edit a gazdasági tényezők hatására más példát is hoz.

„A Zalához nemrég visszacsatolt keszthelyi járás a régebbi és újabb tudományos és ismeretterjesztő könyvekben többnyire a Balatonmellék vagy a Balaton-felvidék részeként szerepel. Mindkét meghatározás pusztán földrajzi gyűjtőnév. A Balaton északi és déli partja ugyanis eltérő felépítésű és történeti fejlődésű terület, így a tó két partjának falvait csak a víz léte fogta és fogja ma is egy fogalomkörbe. De helytelen néprajzi szempontból az utóbbi (Balaton-felvidék) meghatározás is. A bennünket érintő területből ugyanis Zalavár, Sármellék s talán még Alsópáhok is Zalakomár vonzáskörébe tartozik.“²¹

Az eltérő fejlődés és ennek következtében bekövetkezett néprajzi változások természeteseek, tehát nem ebben az értelemben fontos a felvetés, hanem abban, hogy az újabb kutatási eredmények nyomán lehet, szabad, bizonyos esetben pedig kívánatos újragondolni, újvizsgálni a már régen definiált tájakat a mai módszerekkel.

3.

Utolsóként egy rövid, de lényeglátó s egyben drámai megjegyzés: arra figyelmeztet, hogy a néprajzi tájak, csoportok meghatározásánál egyre kevesebb információ áll majd rendelkezésünkre:

„A termelés szocializálása, az életszínvonal nagymérvű emelkedése, a közlekedés fejlődése és a gépkocsik számának elképesztő növekedése csaknem eltörölte már a falu és a város, valamint az egyes néprajzi, ill. táji csoportok közötti különbségeket. Ha egy zalai szakközépiskola szülői értekezletén körülnézünk, sem a szülők öltözetén, sem magatartásán vagy beszédmódján nem látszik meg többé, hogy Gáborjánházán, Nován, Komárvároson vagy éppen Tótszerdahelyen látták-e meg a napvilágot, ill. nevelték fel gyermeküket.“²²

Ebből az is következik, hogy idővel felértékelődnek a sok és jól rendszerezett anyagot őrző, kínáló gyűjtemények, köztük a Thúry György Múzeum gyűjteménye is.

Most lássuk: Merre járt a gyűjtő, Kerecsényi Edit? A régió néprajzának szempontjából az is fontos kérdés, hogy mely településekre, mely mikrokörzetekre járt gyakrabban s melyekre ritkábban a sok apró települést számláló Délnyugat-Dunántúlon. A kérdések megválaszolásához kezembe vettem a Kerecsényi Edit keze nyomát (régebben szó szerint is) megőrző gyűjtőfüzeteiket.

A gyűjtőfüzetek, mint források

A gyűjtőfüzetek leghitelesebb forrásaink a táj és gyűjtője kapcsolatáról, hiszen bennük rögzítődnek a legfontosabb adatok, hogy hol, merre, kinél járt a gyűjtő. Erre a forrásanyagra támaszkodtam leginkább emlékező írásomban.

A kézírásos, magyarázatokat, rögtönzött vélekedéseket és felvetéseket is tartalmazó elsődleges gyűjtőfüzetek többségéből kétféle dokumentum készült: egy „másodlagos“ gépelt változat (jelentés, gyűjtőnapló vagy gyűjtőfüzet néven) és sok tárgyleíró karton. A gépiratban megőrzött másodlagos gyűjtőnaplókból is több, mint száz található a múzeum néprajzi adattárában. Kerecsényi Edit múzeumtörténeti összefoglalójában²³ az első 18 évből 1562 lapnyi gyűjtőnaplót említ, természetesen nem csak az általa elvégzett gyűjtésekről. Itt meg kell jegyezni, hogy Kerecsényi Edit nemcsak a néprajzi, hanem a történeti adatgyűjtések naplóit is gyűjtőnaplónak nevezte, mindig feltüntetve az adatok forrását, legyen az adatközlő (például a falu plébánosa) vagy levéltári irat.

Az elsődleges, kézíratos néprajzi gyűjtőfüzetek (a továbbiakban ezeket nevezem gyűjtőfüzetnek)

Kerecsényi Edit halála után a Thúry György Múzeumba kerültek (nagy részüket ott is tárolta szerzőjük) s most különgyűjteményt alkotnak. Többségük sorszámozott, de van néhány tematikus gyűjtést tartalmazó számozatlan füzet is. E becses forrásokban még szüretlenül, stilizálatlanul, az adatgyűjtés idejéhez legközelebb írónak le az információk és a benyomások. A másik forrásbázisban, a tárgyleíró kartonokban már szigorúan a néprajzi tények szerepelnek csak, de már több tucatot végigolvasva is feltűnik, hogy nem egyformán részletesek és „finomak“ a leírások. Az első évtized gyűjtéseikor valószínűleg több idő volt egy-egy tárgy feldolgozására, mint amennyit később az egyre gyarapodó múzeumigazgatói teendők engedtek.

A gyűjtő és az adatközlő kapcsolata a legszemélyesebb baráti kapcsolatoktól egészen az egyszerű találkozásokig ível.

Íme egy gyűjtőfüzet, az 57. Zalaszentbalázs, 1963 címzésű részlete annak bizonyítására, hogy mennyi minden is lehet egy ilyen dokumentumban és hány település tűnik elő. *(Dőltten a szó szerint közölt részek):*

– Galamboki címek

– Népdalszöveg töredékek két galamboki adatközlőtől (asszonyok) folyóírással, itt a strófák rekonstruáltak.

Ft 150 – 300 „O“ Klarinét hangszer 1913-ból, vette kéz alól.

Juhásznóta

Oda fõnn a hegyek oldalába

Két szép legény fekete subába,

Meg veszem a szegénységet tőled,

Ráadásul add a szeretődöt,

(nem tudom).....

hisz az a pénz csak foglалó volna

Az elválás szásszor könnyebb volna,...

Mit ér nekem tele erszény,

Ha én nekem szép kedvesem nincsen...

Válogatom a kertbe a rózsát,

Válogatom, melyik rózsza pirosabb,

Válogatom, melyik kislány csinosabb...

Teli van az akác erdő virággal,

Teli van a szívem szomorúsággal

Merenyei hegy tetõn

Integet a szeretõm

Integet a szeretõm.

Szeles kendõt lobogtat,

Engem oda csalogat,

Ne csalogass engemet,

Úgysem leszek a tied.

*Merenyei csárdába,
Ecet ég a lámpába,
Az is olyan vígan ég.
Had mulasson a vendég,
Három betyár huzassa,
A babáját mulattya.
Márványkőből csinálták a templomot.
Jaj de szépen szólnak benne a harangok
Egy asszonynak értem halt meg leánya,
Jaj de szépen harangoznak utána.*

*Ja de szépen harangoznak hajnalra.
Most teszik a nyeret keselábú lovamra.
Hat napi zab, széna fel van pakolva.
Adj egy csókot kisangyalom az útra.*

*Én már csókot a legénynek nem adok,
Mert a legény engem igaz szívből nem szeret,
Mert ha engem igaz szívből szeretne,
Maga mellé a nyeregbe ültetne.*

*Nem való vagy babám vélem a nyeregbe.
Megugrik az a ló, hanyatt esel belőle.
Majd ha babám, én ülök a nyeregbe,
Támadhat az a ló a kécsillagos egekbe.*

– További 12 daltöredék, melyekben a Balaton és Pentelle is megörökítődik.

– 3 zalaszentbalázi népdaltöredék, majd a 63.103.2. rékli leírása. Ezeket követik az alábbiak:

– *Zalaszentbalázs. P. I., lacím* (a gyűjtő természetesen leírta a nevet és a lacímet, én azonban a mai elvárásoknak megfelelően nem közlöm azokat az idézett részletekben).

A néni már rég meghalt. Csak fiatal lány korában és szép „menyecske” korában hordta. Csak a jobb móduaknak lehetett ilyesmije, nagyon ritka. Gondos munkával hosszú ideig készítették. Tökmag „hémző mécsnél” idősebb nénik még éjjel is varrogattak. A család jobb módu és az öreg szülők a lánynak varrták. 63.115.2.-3. (a leltári szám láthatóan később volt ráírva, erősebben, hosszában áthúzva a szöveg tintával, jelezvén, hogy katonra került).

Jövök később – talán.

1963. szeptember 21. 250 Ft-ot felvettem a nagykanizsai Thury György Múzeumtól. Ebből 63.90.1.1-2. „O” Klarinét ősi juhászhangszer 150 Ft; 63.89.1. 1 db fekete bélelt női kabátka 30 Ft, 180 Ft összesen. Buszköltség:

Pölöskefői címek, melyekhez el kell menni: (4 név címmel).

– Galamboki s Balatonmagyaródi címek és tárgy-leírások.

Tehát a füzet címében szereplő Zalaszentbalázs mellett Galambok, Balatonmagyaród, Zalamerenye és Pentele is megörökítődik.

A TGYMA 73–68-as leltári számú gépiratban elkészült gyűjtőnapló, jól illusztrálja szerkezetében Kerecsényi Edit gyűjtőnaplóinak általános szerkezetét:

Címlapon: Thury György Múzeum Nagykanizsa, Gyűjtőnapló – 1953. Március 17–24. Gyűjtő: Hulesch Béláné²⁴ múzeumvezető Tárgy: 1., Válasz néprajzi kérdőívre (bő válaszokkal) 2., Gyűjtögetés és vadászat 36. Oldal. Zajk (Letenyei járás)

– Községi Tanács adatai (1. o.)

„1912-ben nagy tűz volt, akkor égett le majdnem a egész falu. Be is nősültek, meg ki is. Leginkább ki, vagy vidékről hoztak. Eljártak a faluból Somogyba, Baranyába, Tolnába, „hat hónapos” munkára. Majd a fele része a falunak elment. A gyerekeket az öregek itthon elgondozzák. Voltak olyan munkásgazdák, ezek jöttek ki szerződten. Ujév után jöttek ki, ekkor volt a szerződés. Még 2–3 éve is voltak dolgozni, de állami gazdaságban. Most már jobban üzemi munkás az egész község. Most ide Kerettyére rengeteg sokan járnak, talán 70-en is.”

– Néprajzi kérdőív adatai adatközlőként

A földosztással kapcsolatban (3. o.): *„A jó komák, akik tudták itatni a mérnököket, meg a menyecskéket, akik egyet értettek vele, azoknak jó helyet adott, a többi meg beszorították a patakba. Egy gazdának két dülöben osztottak. Irtásokban, hegyháton.”*

A dologtöltő napokkal kapcsolatban (31.o.): *„Egyszer ki mostunk nagypénteken, hát akkor meg egyszer gyűtt a bátyám, aztán kiáltotta: Jaj édesanyám, mit csinált, minden kép, tükör el van fordulva benek, egy sem néz kifelé. Mikor fordult meg, nem tudjuk, de velünk magunkkal történt.”*

A zajki gyűjtőnapló szövegei talán jól érzékeltetik, hogy a gyűjtőnaplóba még nyersen, fésületlenül, szöveghűen került be az a néprajzi információ is, ami abban a politikailag nem veszélytelen korszakban nem nagyon láthatott napvilágot. Ez nagyban növeli a gyűjtőfüzetek és gyűjtőnaplók forrásértékét.

Gyűjtőutak a gyűjtőfüzetek tanúsága szerint

Összesen 128 számozott és 4 számozatlan, azaz 132 kéziratos gyűjtőfüzetről tudunk, bár a kiváló etnográfus hagyatékából még előkerülhet pár darab. Ebből az első öt, szótárfüzetből átalakított gyűjtőfüzet (füzetenként 10–12 írt oldallal) nem Kerecsényi Edit, hanem a néprajzi kutatás gyakorlatába őt bevezető, a

múzeum alapításában vele együtt dolgozó, a múzeumot 1949. november 1-je és 1950. június 30. között irányító Dr. Szentmihályi Imre kézírását őrzik. Kerecsényi Edit – akkori nevén Hulesch Béláné – 1950. október 23-ától vezette a múzeumot és a 6. füzetből (1951. olajvidéki gyűjtés) jegyzi a gyűjtőfüzeteket. A 7., 8., 9. gyűjtőfüzet nincs meg, azonban a Thury György Múzeum néprajzi adattárában megvannak ezek tisztázott, gépelt formái: Gyűjtőnapló 1952. november 21–23. Balatonmagyaród, TGYM A/72–68.; Gyűjtőnapló 1952. November 27–29. Bucsuta, TGYM A/81–68.; Gyűjtőnapló 1953. március 17–24. Zajk, TGYM A/73–68. Az utolsó gyűjtőfüzet, a 111. sorszámú 1991-es datálású, így éppen negyven esztendő gyűjtőútjainak emlékei e dokumentumok. A 128 gyűjtőfüzet sorszámozása kétszer indul (1–111; 1–17), mert az 1986 és 1989 közötti Hetés kutatás (elsősorban a szlovéniai kisebbségben élő falvak, Lendva és vidéke) 17 kéziratot füzetének újra indul a számozása.

A gyűjtőfüzetek szövegei szűkszavúak, a néprajzi tényekre koncentrálok, s arra törekedett írójuk, hogy mindent megtudjon a gyűjtött tárgyról, jelenségről. Viszont – s ez Kerecsényi Edit személyiségéből is fakadt – kevés és tartózkodó az adatközlőkre vonatkozó személyes információ. Nyilvánvaló, hogy ez a tartózkodó magatartás részben a korszak (1950-es évek) légkörének is betudható. A gyűjtőfüzetekből 1–3 év alatt kerültek rá más dokumentumokra (jelentésekre, tárgyleíró kartonokra, leltárkönyvekbe) a szövegek, ennek megtörténtét többnyire a szöveg áthúzásával és az újonnan keletkezett dokumentum azonosítójával (például a leíró kartonon szereplő leltári számmal) jelölte Kerecsényi Edit.

A gyűjtőfüzetek tematikája mindig igazodott a gyűjtés alapvető indokaihoz. Amennyiben kérdőív is segítette a gyűjtést, a gyűjtőfüzetek csak a kiegészítő adatokat tartalmazták, ha nem, akkor oda jegyződött le minden néprajzi tény. Ha olyan téma került elő, mely nem illett a gyűjtés eredeti tematikájába, de felkeltette Kerecsényi Edit érdeklődését, „meggyűjteni” megjegyzéssel írta le röviden, de pontosan a tapasztaltakat. A saját kezdeményezésű gyűjtések során bővebb szövegű és szélesebb tematikájú füzetek születtek, ahol sok esetben nemcsak az adott környezetet és jelenséget írta le aprólékosan, hanem a család viszonyaira, rokonsági kapcsolataira, a településről való ismereteire is rákérdezett.

De vajon készültek-e minden útról ilyen dokumentumok, hű tükröi-e a gyűjtéseknek?

A gyűjtőfüzetek és a néprajzi adattári iratok, tárgyleíró kartonok áttekintő összevetéséből látszik, hogy nem volt olyan tervezett és végigjárt gyűjtőút, melyről ne készült volna elsődleges gyűjtőfüzet. Kivételt

képeznek a kérdőíves gyűjtések, melyek előre meghatározott kutatópontokat térképeztek fel stencilezett kérdőívlapok alapján. Az 1951–52-s felderítő kérdőívre még külön füzetekben kellett válaszolni a lekérdezőknek, többnyire középiskolás diákoknak, míg az 1973-ban elvégzett mikrotáji vizsgálat kutatópontjait maga Kerecsényi Edit járta végig (múzeumi munkatársakkal és segítőkkel), s az ekkor készült gyűjtőfüzetekben csak a kérdőívben nem szereplő, majdan kutatandó jelenségre hívta fel a figyelmet.

Kevés gyűjtőfüzeti bejegyzést találhatunk a gazdag népi építészeti felmérésekről annak ellenére, hogy Kerecsényi Edit Kiskanizsán, Csurgón, a Muramentén és Belső-Somogy több településén országos program keretében sok házat, pincét, melléképületet felmért. Ennek oka az, hogy a felmérési munkából speciális, sok terv- és vázrajzzal elkészített dokumentáció született.

A kéziratok gyűjtőfüzetek nagyobb felében több településről, többnyire egy kisebb néprajzi tájhoz tartozó falvakból van feljegyzés. A 132 füzetben 91 korabeli településről és településrészről (városrészről, mint Kiskanizsa, vagy később egyesült falvakból, mint Komárom és Kiskomárom) találunk adatot gyűjtőnaplóiban, a mai településhatárok mellett is 78 települést számlálhatunk. Ez a településszám azt jelenti, hogy e kistépelülési, sűrű településhálózatú dél-zalai és nyugat-somogyi térségben a települések kétharmadáról gyűjtött a múzeum tárgyakat, készített lejegyzést.

Kerecsényi Edit a múzeum első 50 évének történetét összefoglaló írásában²⁵ 90 településről említ több, mint 6000 begyűjtött tárgyat. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy minden településen járt, de ritka lehetett azon alkalmak száma, amikor a tárgyat valaki behozta. De a kanizsai vásár és Nagykanizsára beköltöző rokonok révén is került be úgy tárgy, hogy nem igényelt terepmunkát.

1947-ben a sümegi, keszthelyi és tapolcai járás kivételével egész Zala megye, a Múzeumok Országos Központja előírása szerint 1949-től pedig a két dél-zalai járás, a kanizsai, a letenyi, és a Somogy megyéhez tartozó csurgói járás gyűjtése volt a múzeum feladata.²⁶ A gyűjtőfüzetek viszont ennél szélesebb gyűjtőkörrel árulkodnak: a Hetés esetében a határon túlra, a kisebbségi magyar létben élő lendvavidéki falvakig nyúlik, és a belső-somogyi tájból is nagyobb szeletet vállalt föl. A gyűjtőfüzetekben sok helynév említődik a gyűjtött néprajzi adatok kapcsán (például rokoni kapcsolatok feltárásakor), az alábbi felsorolásban csak azok a települések szerepelnek, melyek a gyűjtések helyszíneiként szerepelnek a gyűjtőfüzetekben.

Kerecsényi Edit gyűjtőútjainak települések szerinti listája a gyűjtőnaplók alapján²⁷

- Alsólakos (ma Szlovénia, Lendvavidék) 7. (1988)
 Alsólendva (ma Szlovénia, Lendvavidék) 4., 5. (1988)
 Bajcsa (ma nagykanizsa része) 102. (1979–80)
 Balatonberény (Somogy megye) 80. (1968)
 Balatonboglár (Somogy megye) 80. (1968)
 Balatonkeresztúr (Somogy megye) 80. (1968)
 Balatonmagyaród 35. (1956)
 Balatonszentgyörgy (Somogy megye) 80. (1968)
 Bázakerettye (Kerettye) 1. (1950 körül)
 Becs hely 85. (1970)
 Belezna 89 (1973); 67. (1963–64)
 Berzence (Somogy megye) 18., 29., 31. (1955); 46., 47. (1959)
 Bisztrice (ma Szlovénia, Lendvavidék) 3. (1987)
 Bocska 23. (1952–1954)
 Borsfá 22. (1952–1954); 45. (1958–59)
 Bucsuta 11. (1952) 22. (1952–54) 26., 30. (1955)
 Csapi 67. (1963–64)
 Csente (ma Szlovénia, Lendvavidék) 2. (1986.); 9., 11. (1988–89.)
 Csörnyeföld (ma Szemenyecsörnye) 16. (1953); 52 (1960); 54 (1961)
 Csurgó (Somogy megye) 31. (1955); 39. (1958–60); 53. (1960); 95 (1977)
 Csurgónagymaraton (Somogy megye) 13. (1953); 17. (1954); 53. (1960); 79. (1968)
 Dobri 54. (1961)
 Dobronak (ma Szlovénia, Lendvavidék) 2. (1986); 4., 5., 8. (1988)
 Domonkosfá 13. (1986–88.)
 Dusnok puszta (ma Pölöskefő része) 68. (1966)
 Eszteregnye (1969–1974)
 Felsőlakos (ma Szlovénia, Lendvavidék) 1., 2. (1986); 3. (1987); 17. (1989)
 Felsőrajk 37. (1957); 108. (1985); 67. (1963–64)
 Filovci (ma Szlovénia, Lendvavidék) 2. (1986.)
 Fityeház 102. (1979–80)
 Fonyód (Somogy megye) 80. (1968)
 Főrhénc hegy (ma Nagykanizsa része) 97. (1975–77)
 Galambok 14. (1953); 34., 35. (1956); 58. (1963); 84. (1969–1974); 92. (1973–1975); 96. (1974–78); 99. (1978); 111. (1991)
 Gelse 45. (1958–59); 68. (1966)
 Gelsesziget 68. (1966)
 Göntérháza (ma Szlovénia, Lendvavidék) 5 = 1. (1986); 3. (1987); 4., 7. (1988); 17. (1989)
 Gyékényes 41. (1960–61)
 Gyertyános (ma Szlovénia, Lendvavidék) 3.; 10. (1988.)
 Hahót 23. (1952–1954); 27. (1955); 32. (1956)
 Hármasmalom (ma Szlovénia, Lendvavidék) 5. (1988); 11. (1988–89.)
 Hidvég. (ma Szlovénia, Lendvavidék) 1., 2. (1986.); 3. (1987)
 Hosszúfalva (ma Szlovénia, Lendvavidék) 2. (1986.); 3. (1987); 8 (1988)
 Inke (Somogy megye) 92. (1973–1975)
 Kámaháza (ma Szlovénia, Lendvavidék) 3. (1987); 4., 6.; 8. (1988)
 Kanizsa (Nagykanizsa) 66. (1964–68)
 Kapcza (ma Szlovénia, Lendvavidék) 13. (1986–88.)
 Kapcza (ma Szlovénia, Lendvavidék) 2., 5., (1988)
 Kerkaszentkirály 48. (1958–59); 54. (1961); 88. (1972)
 Kiskanizsa (ma Nagykanizsa része) 51. (1960)
 Kiskomárom (ma Zalakomár része) 3. (1950); 28. (1955); 33. (1956); 92. (1973–1975)
 Kistolmács 49. (1964)
 Komárváros (ma Zalakomár része) 12. (1950); 19 (1954 körül); 28. (1955); 33. (1956); 84. (1969–1974)
 Kót (ma Szlovénia, Lendvavidék) 5., 10. (1988); 16. (1989.)
 Lendva (ma Szlovénia, Lendvavidék) 5., 6., 7. (1988);
 Letenye 21. (1952–1954); 26. (1955); 43. (1959–60); 55. (1960); 56. (1960–61); 85. (1970); 104. (1980); 110. (1966–1992)
 Lisse (ma Lisszeszentadorján része) 1. (1948 körül)
 Liszó 48. (1958–59)
 Lovászi 2. (1950); 107. (1981)
 Miháld 84. (1969–74)
 Molnári 48. (1958–59); 64. (1965); 71. (1966–67); 98., 99. (1978); 100. (1979)
 Murakeresztúr 38. (1958); 63., 64. (1965); 80. (1968); 101. (1979); 102. (1979–80)
 Muraszemenye 16. (1953)
 Muraszombat (ma Szlovénia, Lendvavidék) 5. (1988);
 Nagybakónak 24. (1954); 97. (1975–77)
 Nagyrada 32. (1956)
 Nemespátró (Pátró) 36. (1956–1958); 40. (1958–59); 61., 62. (1964); 81., 82. (1969);
 Oltárc 10., 11. (1952)
 Ordacsehi 80. (1968)
 Palina 3. (1987)
 Pártosfalva (Muraszombat község) 2.
 Pat 84. (1969–74), 92. (1973–75)
 Petesháza 3. (1987); 8. (1988); 9., 10., 11. (1988–89.) 17. (1989)
 Pincemajor 3. (1987);
 Pogányszentpéter (Somogy megye) 4. (1951); 10. (1952); 69. (1966); 70. (1966–67); 72., 73., 75. (1967); 95. (1977)
 Porrogszentkirály (Somogy megye) 95. (1977)
 Pölöskefő 58. (1963)
 Pötréte 45. (1958–59); 68 (1966)
 Pusztamagyaród 54. (1961)
 Radamos 1., 2. (1986.); 3. (1987); 5., 7., 8. (1988); 11. (1988–89.) 12. (1989.) 13. (1986–1988) 15. (1988)
 Semjénháza 100. (1979)
 Somogyicsicsó 17. (1954)
 Sormás 21. (1954–54)
 St. Kovaca 9. (1988–89.)

Surd 24., 25 (1954); 40. (1958–59)
 Senta (Somogy m) 78. (1968)
 Szentlászló 2. (1988);
 Szentlászló 11. (1952); 21., 22. (1952–1954)
 Szentmihályhegy 38. (1958)
 Szepetnek 102. (1979–80)
 Tikos 10. (1952)
 Tótszentmárton 50. (1969); 64. (1965); 98. (1978);
 Tótszerdahely 71. (1966–67); 98., 99. (1978); 100. (1979);
 103., 105. (1980)
 Ujudvar 109. (1987)
 Várfölde 42. (1959–60)
 Vése (Somogy megye) 41. (1960–61)
 Völgyifalu 5. (1988); 11. (1988–89.) 13. (1986–1988); 17.
 (1989)
 Zajk 15. (1953)
 Zákány (Somogy megye) 29. (1955)
 Zalabaksa 3. (1987)
 Zalakaros 14. (1953); 35. (1956); 86. (1972); 91. (1973–75);
 96. (1974–78); 97. (1975–77)
 Zalakomár (ma ide tartozik a fent említett Komárváros és
 Kiskomárom is) 87. (1972); 92. (1973–1975); 94.
 (1975–1976)
 Zalamerenye 20. (1954–1958), 24. (1954)
 Zalasabar 76. (1967 körül)
 Zalaszentbalázs 57., 58., 59. (1963); 60. (1964); 65. (1965)
 Zalaszentjakab 85. (1970)
 Zalaujlak 14. (1953); 86. (1972)
 Zsitkóc 2. (1986)

A két láthatóan legtöbbet kutatott néprajzi csoport **Zalakomár és vidéke** (8 Kis-Balaton menti település, 31 füzet) és a **belső-somogyi falvak** (13 település, 31 füzet), melyek közül Pogányszentpéter, Csurgó és Csurgónagymarton emelkedik ki számosságban.

A Balaton déli partjának bejárása 8 faluban 8 füzetnyi adatot eredményezett.

28 füzetnyi adattal 8 horvát nemzetiségi falu (többségük a **muramenti horvátok** néprajzi csoportjához tartozik) képviselteti magát, míg a megye délnyugati része, Letenyétől északra Lispéig, illetve Bázakerettyéig, vagyis a Kerka mente 15 települése 33 füzettel bír, melyből Letenyén 8 íródott.

A Nagykanizsától északra húzódó két völgyben, Zalaszentbalázs és Gelse felé eső 11 település 16 füzettel képviselteti magát. Itt fedezünk fel csak némi hiátust, hiszen a **német telepes falvak** (Hosszúvölgy, Fűzvölgy, Homokkomárom, Magyarszerdahely, Magyarszentmiklós, Bocska és a ma Nagykanizsához tartozó Korpavár) kutatása intenzitásban elmaradt más hasonló méretű térségektől. Ennek egyik oka az lehet, hogy a tárgyi kultúra szempontú kutatások számára nem tűnt olyan sajátos egységnek ez a katolikus, nyelvében elmagyarosodott német eredetű népesség,

akinek anyagi kultúrája, gazdálkodása nagyon hasonlított a környező magyarsághoz. Mai kutatásainkból²⁸ látszik, hogy e vidék legjelentősebb búcsújáró helye, Homokkomárom a környék katolikuságának színes szokásvilágát mutatja, miközben a tősgyökeres homokkomáromi és környékbeli nép puritánabb szemléletű. Néhány szokásban, szokáselemben és leginkább a környező magyarságtól eltérő mentalitásában sok mindent megőrzött régebbi sváb hagyományaiból.

Nagykanizsa térségéről 14 füzet tudósít, melyből a legjelentősebb a **nemespátrói** gyűjtés (6 füzet, két időszakból), melyben Surd, Belezna és Liszó is megemlítődik.

A Hetési, a folyamatos gyűjtőmunkától némileg elkülönülő, más szempontokat is figyelembe vevő gyűjtés során 17 füzet született.

A települések egyedi sorrendjét nézve hasonló arányok látszanak:

Zalakomár (Komárvárossal és Kiskomárommal) 12
 Radamos 10
 Galambok 9
 Letenye, Pogányszentpéter 8
 Molnári, Murakeresztúr, Nemespátró, Petesháza, Tótszerdahely, Zalakaros 6
 Berzence, Göntérháza, Zalaszentbalázs 5

A gyűjtőfüzetekben Zalakomár (Komárváros és Kiskomárom) szerepel legtöbb alkalommal (12 füzetben), az átlagosnál többször Galambokkal, Göntérházával, Letenyével, Molnárival, Murakeresztúrral, Nemespátróval, Petesházával, Pogányszentpéterrel, Radamossal, Tótszerdahellyel, Zalakarossal találkozhatunk. Ezek a arányok nagyobb kutatási vállalkozásokra vezethetők vissza. Zalakaroson és vidékén (ide tartozik Zalakomár, Galambok) elsősorban a viseletkutatás (*nec*), lakáskultúra, Nemespátróban az ösfglorkozások vizsgálata, a lakodalom, és a népi gyermekjátékok kutatása állt a középpontban. A letenyei, molnári, murakeresztúri, tótszerdahelyi gyűjtések a muramenti falvak anyagi kultúrájának teljes kutatását célozták meg. Göntérháza, Petesháza, Radamos pedig a hetési viseletkutatás gyakran gyűjtött kutatópontjai voltak. Pogányszentpéteren az ottani Rákóczi Egyesület kezdeményezte kiállítás. Kerecsényi Edit szóbeli közléséből tudom, hogy a gyakori és gazdag gyűjtésekhez elengedhetetlenül fontosak voltak a jó személyi kapcsolatok. Nemespátróban a nyugdíjasként Nagykanizsán élő pátrói evangélikus lelkész feleségében, Pogányszentpéteren a tanítóban és a Rákóczi Egyesület népdalkörének asszonyaiban talált segítőre, folyamatos élő kapcsolatra.

Ha magát Nagykanizsát tekintjük, feltűnően kevés gyűjtőnaplóval találkozunk: a Förhénci hegy és Kiskanizsa 1–1 füzetével. Ez természetesen nem azt jelenti,

hogy nem folyt néprajzi gyűjtés Nagykanizsán. A sok kiállítás, vagy nagykanizsai néprajzi témát feldolgozó tanulmány (például a kiskanizsai oromfalas házakról írt)²⁹ minden bizonnyal rengeteg gyűjtést is igényelt. Sok, másoktól származó gyűjtés került be a ma Nagykanizsához tartozó egykori falvakból is: Miklósfáról, Kiskanizsáról a legtöbb, Bagoláról, Sánchról, Fakosról, Palinból, Korpavárról. Többségük önkéntes gyűjtőktől, és néprajzi témákban szakdolgozóktól kerül a néprajzi adattárba (leginkább leendő pedagógusoktól, a településrészek helytörténete részeként) kisebb részük rendszeres néprajzi kutatás nyomán. Így Kerecsényi Editnek Nagykanizsa tekintetében nem ugyanaz volt a feladata, mint a zalai és nyugat-somogyi kis falvak tekintetében: Nagykanizsán több forrásból érkeztek be az információk, elsősorban feldolgozni, kiegészíteni, pótolni volt szükséges a néprajzi adatokat, a Nagykanizsáról bekerülő tárgyak esetében pedig a múzeum épületében, infrastruktúrájával, munkatársai segítségével sokszor kézirat közbevetése nélkül készült el a gépiratos „gyűjtőnapló“.

A kis falvak többségének viszont nem volt saját önkéntes gyűjtője, néprajzi kérdések után érdeklődő, segítő értelmisége (főleg az 1950-es években), s a tárgyak felgyűjtését mostoha körülmények közt, kevés segítséggel kellett elvégezni az első lejegyzésektől az utolsóig.

A dél-zalai iparosítás (elsősorban az olajipar kiépülése) jelentősen átalakította a települések társadalmát, így a városokhoz (Zalaegerszeg, Nagykanizsa, Lenti) közeli falvak népe gyorsan hagyta el régi szokásait, életmódját, rendjét és az idő előrehaladtával (az 1970-es évekre) már csak a városoktól, nagyobb ipari körzetektől távolabbi településekről, településcsoportokról lehetett fontosabb néprajzi információkat nyerni a világháborút megelőző állapotokról. (Egyúttal épp a városhoz közeli és iparosodó térségekben lehetett – volna – leginkább vizsgálni a szokásváltozatokat, az újabb népi eljárásokat és folklórműfajokat.)

A gyűjtőfüzetek datálását feldolgozva megvizsgáltam azt is, hogy a gyűjtéssel eltelt negyven évből melyek voltak intenzívebb és kevésbé intenzív gyűjtési korszakok. (A több évre is datált füzeteket minden feltüntetett évnél figyelembe vettem, így a 132 gyűjtőfüzetből 178 dátumot dolgoztam fel.)

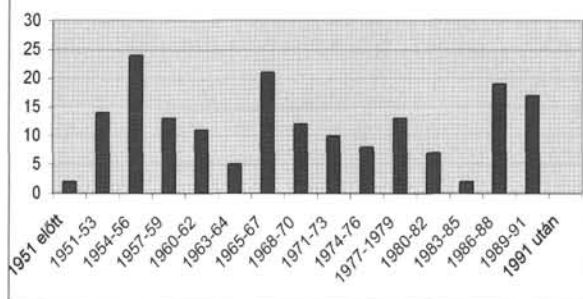
A táblázatból is látható, hogy Kerecsényi Edit sokrétű múzeum tevékenysége mellett jelentős számú gyűjtéseket folytatott, s a gyűjtés intenzitása minden időszakban hasonló. Az is jól érzékelhető, hogy hosszabb gyűjtési periódusok rajzolódnak ki, melyeken belül az első év terepmunkájának intenzitása, mennyisége évről évre csökken s valószínűleg ezzel arányban megnő a feldolgozásra fordított idő, erő. A gyűjtések három csoportba sorolhatók abból a

szempontból, hogy milyen időintervallumban folynak le. Voltak egyszeri periódusú gyűjtések (ilyen például a Balaton melletti helységek, vagy Nemespátró kutatása 1958 és 1969 között), melyeket csak néhány apróbb pótygyűjtés követett. E periódusok lehetnek egész rövidék (1–3 évesek) és évtizedet kitöltők.

Voltak hosszabb időszakot követően visszatérő témák, mint például a muramenti horvát falvak kutatása, melynek első időszaka 1965–69 közé, második időszaka 1978–80 közé esett.

S voltak az egész életpályán végigkövetett települések, sok esetben nem egyetlen, hanem többféle, a települést is érintő kutatási céllal, például Galambok, Letenye, Zalakomár.

Gyűjtőutak intenzitása a gyűjtőnaplók alapján

Összegzés

Ez a rövid, vázlatos emlékező írás is jól mutatja: nagy forrásértékű adattári és sokszínű tárgyi anyagot gyűjtött, gyűjtetett munkája során Kerecsényi Edit, s közben feltárta Dél-Zala néprajzi csoportjait.

A hagyaték kijelölte feladatok előttünk állnak: feldolgozni a gyűjtemény mind nagyobb hányadát, pontosítani a zalai néprajzi csoportokra vonatkozó információkat, néhányuk esetében megvizsgálni, igazolni Kerecsényi Edit felvetéseit, és nem utolsósorban tovább folytatni a gyűjtést, elsősorban a kevésbé hangsúlyos folklór területén. Az is feladatunk, hogy bekapcsoljuk Zala tájait a nagyobb magyar kutatásokba, illetve hasznosítsuk a Zalában az utóbbi évtizedben folyó országos, vagy nem zalai műhelyekben végzett kutatások (például a mikrotájai kutatások, Kiskanizsa szokásnéprajzi, antropológiai, vagy Mura-szeménye gazdaságnéprajzi és gazdaságantropológiai vizsgálata) eredményeit. Ezzel válhatnánk méltó örökösivé Kerecsényi Edit hagyatékának.

Jegyzetek:

- ¹ EPERJESSY Ernő: Búcsú Kerecsényi Edittől. In: Néprajzi Hírek 35. évf. 2006/3–4.
- ² PETÁNOVICS Katalin: Kerecsényi Editre emlékezünk In: Néprajzi Hírek 35. évf. 2006/3–4.
- ³ KERECSENYI Edit: A muramenti horvátok története és anyagi kultúrája. Zalaegerszeg, 1983. Zalai Gyűjtemény 20.
- ⁴ Az 1980-as évek végén kerültünk munkakapcsolatba a zalai cigány/roma közösségek kutatási feladatai kapcsán. Számítógépes szövegszerkesztői ismereteimmel elsősorban a két hetési viseletkötet munkálataiban segítettem, de rendeztünk mikrokiállítást a horvát néprajzi anyagból Tótszerdahelyen, s ő vezetett be a játékkutatás kapcsán a Kiss Áron Társágba. Néprajzi munkáimra mindig figyelt és sokszor kaptam tőle információkat és ma már nehezen hozzáférhető írásokat.
- ⁵ PETÁNOVICS i.m. 107. oldal
- ⁶ H. KERECSENYI Edit: A Thúry György Múzeum története In: A nagykanizsai Thúry György Múzeum Jubileumi Emlékkönyve 1919–1969. Nagykanizsa, 1972. (H. = Huleschné)
- ⁷ Ma méginkább aprófalvas a megye. A nagykanizsai kistérség, mely többé-kevésbé a múzeumalapítás idején létező Nagykanizsai járás területét fedi le, 48 településből áll. A 2006. január 1-jei népszámlálási adatok alapján a nagykanizsai kistérségben 23 olyan település van, melyben 500 főnél kevesebben laknak.
- ⁸ KERECSENYI 1972. 22. oldal
- ⁹ E kifejezést ma már csak módjával használhatjuk, sok terminológiai problémával terhelt, melyet itt nincs módomban bővebben elemezni.
- ¹⁰ KERECSENYI Edit: A népi méhészkedés története, formái és gyakorlata Nagykanizsa környékén Budapest, 1969. Néprajzi Közlemények XIII/3–4.
- ¹¹ KERECSENYI Edit: 100 év népi lakáskultúrájának alakulása Csurgón. In: Somogy néprajza 2. Anyagi kultúra., Tárgyi néprajzi dolgozatok.
- ¹² KERECSENYI Edit: Távol a hazától. Lendva-vidéki magyar kivándorlók és vendégmunkások. Lendva, 1994.
- ¹³ E kutatás egy része megjelent: A szabadságharc kora a Zalakomár környéki nép emlékezetében címmel a Zalai Tükör 1974 I. kötetében (141–169.) Ugyanennek a gyűjtésnek anyagára támaszkodva jelent meg a Pannon Tükör 1998/2. emlékszámában: KERECSENYI Edit: Az 1848-as szabadságharc a déldunántúli parasztság emlékezetében (88–91.), a 2002/2. számban KARDOS Ferenc: 1848 lenyomatai a zalai nép emlékezetében (48–51. oldal). Tehát az 1847–48-as gyűjtés félszáz esztendő múltán, a szabadságharc 150. évfordulója kapcsán hasznosult.
- ¹⁴ KERECSENYI Edit: Zala megye néprajzi csoportjai. Bp. TIT, 1979. 40 p.
- ¹⁵ Zala Megye földrajzi nevei. Szerk. Papp László, Végh József. Közétette: Markó Imre Lehel, Ördög Ferenc, Kerecsényi Edit. Zalaegerszeg, 1964.
- ¹⁶ KERECSENYI Edit: Zala megye néprajzi csoportjai. Bp. TIT, 1979. 13–14. oldal
- ¹⁷ u.o. 17–19. oldal
- ¹⁸ KERECSENYI 1979. u.o. 19–20. oldal
- ¹⁹ u.o. 23. oldal
- ²⁰ MARKÓ Imre Lehel: Kiskanizsai szótár. Budapest, 1981.
- ²¹ KERECSENYI 1979.5. oldal
- ²² KERECSENYI 1979. 24–25. oldal
- ²³ KERECSENYI Edit, H: A Thúry György Múzeum története In: A nagykanizsai Thúry György Múzeum Jubileumi Emlékkönyve 1919–1969. Nagykanizsa, 1972. 32. oldal
- ²⁴ Első férje nevén, később a Hulesch Béláné helyett a H. Kerecsényi Edit aláírást használta válásukig.
- ²⁵ H. KERECSENYI Edit: A Thúry György Múzeum története In: A nagykanizsai Thúry György Múzeum Jubileumi Emlékkönyve 1919–1969. Nagykanizsa, 1972. 9–68. oldal
- ²⁶ u.o. 20. oldal
- ²⁷ A településnév mögött közlöm a település korabeli lejegyzett névalakját, ha az eltér a mai formától, annak a településnek a nevét, ahova ma tartozik, és a megye nevét, ha nem Zala megyei faluról van szó. Ezt a településre vonatkozó füzetek darabszáma követi, majd –et követően a gyűjtőnaplók sorszáma és keletkezésük éve.
- ²⁸ Homokkomárom vallásnéprajzi kutatásával többen is foglalkoztak, kik közül Sándor Ildikó írásai a legjelentősebbek, az ünnepi szokások összehasonlító kutatását (az őket körülvevő magyar, horvát és cigány közösségek szokásvilágához hasonlítva) magam végzem másfél éve.
- ²⁹ Például KERECSENYI Edit: Klasszikus és klasszicizáló oromfalas házak Kiskanizsán In: Zalai Múzeum 7. Zalaegerszeg, 1997., 101–122.